

Nicolae Lupan

Scrisoare fratelui meu

(156 de pagini, Editura *Nistru* – Bruxelles, 1984)

Carte dedicată soției, *Ana Lupan*, fără al cărei devotament pentru cauza Reîntregirii și ajutorul efectiv, autorul n-ar fi realizat puținul pe care l-a obținut în activitatea sa editorială.

Cartea, concepută sub formă de scrisoare, redă situația politică, economică, culturală și socială din Basarabia, Nordul Bucovinei și Herța Dorohoiului, ținuturi românești bimilenare, ocupate cu forța de armată sovietică la 1940 și 1944. Situație, atât în perioada interbelică, cât și cea postbelică, de cele mai multe ori dezastruoasă, expusă sub formă de eseuri literare, fără a fi epuizate toate temele și problemele ce se pot ridica.

Teme și probleme cum ar fi: *Viața interbelică* tihnită și avută a țăranului basarabean; *Implicarea* cât se poate de activă a basarabenilor în politică, îmbrățișând, ca regulă, platforma-program a Partidului Național Creștin în frunte cu A. C. Cuza și Octavian Goga; *Conviețuirea pașnică* cu evreii care, la Cepeleuți, localitatea de baștină a autorului, numărau 50 de familii din 800 câte avea satul, cu cei 3000 de locuitori ai săi; *Serviciul militar* pe care tinerii recruți îl făceau cu plăcere și devotament în Armata Regală Română! Spre deosebire de cea de după 1944, pe care basarabenii, nord-bucovinenii și herțenii, necunoscând nici un cuvânt rusesc, o detestau; *Înfometarea organizată* de sovietici, la nivel de stat, din anii 1946 și 1947, când, la Cepeleuți, ca și în toată Basarabia, era greu de găsit o familie care să nu fi avut morți de foame; *Trimiterea cu forța* în batalioane de muncă forțată în fund de Siberii; *Deportarea* dinainte de începerea colectivizării totale din 1949 a 20 % din numărul familiilor din fiecare așezare sătească; *Recrutarea*, prin tot felul de momeli, a mii și mii de fete și băieți de la țară, ce erau duși, ca vitele, în camioane deschise, la orașe, unde construiau case și apartamente pentru venetici ruși și ucraineni etc, etc!...

Aici, pe Internet, sunt reproduse doar primele pagini, până la pag. 12 și ultimele 2 pagini ale cărții *Scrisoare fratelui meu*.

.....

Ziceai cândva, dragă Parfene, că vremea-i un fel de roată: îi dai drumul și n-o mai poți prinde. Mai ieri parcă ne despărțeam lăcrămând amândoi și când colo s-au scurs nouă ani de atunci. O fi mult?... Puțin?... E greu de spus! În orice caz, destul, cred, pentru a trece prin minte tot ce a dus la această lungă despărțire. Și, oricât aș întoarce lucrurile pe o parte și pe alta, numai eu port vina acestei despărțiri forțate. O port, din simplul motiv că eu am plecat de acasă, nu mata. Am plecat pe când nu aveam nici cincisprezece ani. Deși mama, Dumnezeu s-o ierte, nu prea vroia să audă de „învățăturile“ mele, zicând să rămân și eu la coarnele plugului. Să rămân și să-i aduc noră-mezină în gospodărie. Ce s-a ales din gospodărie și pământurile noastre o știi mai bine decât mine.

Așa a fost să fie! Fiștecare cu drumul vieții lui. Viață ce poate fi asemuită cu o pădure. Cărări multe, largi și înguste, dintre care trebuie să alegi una. S-o alegi pe cea care să te scoată la margine de lume. După cum știi, cărăruia mea mă adusese până la urmă în satul nostru. Așa cum vruse mama. Și tata, probabil. Cu toate că era mai chitit decât alții. Simțea el ce simțea. Căci speranțele lui de la 1918, într-o viață pașnică pe malul Nistrului, continuau să rămână neîndreptățite. Se ajunsese până într-acolo, de mai ții minte, că băcăneasa Ghitla le spuse odată la niște vecine de-ale noastre: „Voi aveți rege, noi avem regină.“

Curios lucru, dar, din ceea ce știu, noi, basarabeni eram mai roialiști decât compatrioții noștri din multe alte părți ale țării. Am auzit-o cu urechile mele pe soția profesorului meu de istorie protestând: „Democrație, democrație, dar nici chiar așa!“

Doamna Chiriță vorbea o română corectă, deși era din satul Ruseni (!) . Menționez acest lucru, pentru că însăși senatorul Gheorghe Cuza se minuna de frumusețea limbii de pe malul Nistrului. Abia mai târziu mi-am dat seama că era la mijloc o tendențiozitate prin care anumite elemente de la Chișinău și chiar de la București lansau versiunea că în Basarabia se vorbește pocit românește. Ceea ce nu era și nu este adevărat!

Știi doar prea bine că toată lumea, până la vârsta de 30-35 de ani, scria și citea corect românește. Chiar și rușii fugiți de revoluția bolșevică. Chit că în viața lor personală se țineau oarecum izolați. Mulți dintre ei nu umblau la biserică, deși erau de aceeași credință cu noi. Nu asistau la serbările școlărești, deși copiii lor participau la ele. Nu ieșeau la horele din sat, la scrânciob, la nunți.

Curios lucru, dar autoritățile nu-și puneau întrebarea; de ce? Era normal oare așa ceva? După mine, nu. Cum anormal era și faptul că nimeni nu vroia să vadă nimic suspect în

construcțiile de cazemate de pe malul stâng al Nistrului, în mișcările de trupe sovietice, în trecerile clandestine de graniță sub pretextul că „fuge lumea de raiul bolșevic“. Când se știa că mulți dintre acești „fugari“ erau agenți sovietici bine instruiți în ale antiromânismului unor minorități din Basarabia.

*

* *

Îți redau această stare de lucruri, dragă frate, prin prisma unor întâmplări și discuții concrete al căror martor am fost în repetate rânduri când, spre exemplu, unii intelectuali dintre Nistru și Prut vroiau să-i convingă pe diriguitorii români ai timpului că, de totdeauna, rusul a fost dușmanul neîmpăcat al României și al Europei, deși se bate cu pumnul în piept că și el este european.

Gheorghe Ciolac, fost prefect cuzist al județului Hotin, era într-un tot de acord cu cele istorisite de simpli țărani, admirându-i pentru sinceritatea cu care expuneau ei regretabila stare de lucruri și izolarea în care avea să ni se pomenească într-o zi țara în fața hrăpărețului vecin din răsărit. Ar fi avut și el multe de spus, dar situația de subaltern de la periferie, după cum înțelegeam încă de pe atunci, nu-i permitea să se lanseze în discuții ce vizau materii de competența guvernului de la București.

Ceea ce aș vrea să-ți spun, frate dragă, după atâta amar de vreme, este că îndrăznesc să cred că, poate, într-adevăr, țara noastră a fost pălită de nenorocul să aibă pe atunci un rege mult prea romantic din fire, care punea legăturile amoroase mai presus de orice. Deși condiția condițiilor pe care i-au înaintat-o Dinu Brătianu și Iuliu Maniu, când l-au adus pe tron, în 1930, era să rupă relațiile cu Elena Lupescu. Or, se știe că la două luni după urcarea lui pe tron, această Elena Volf, era la București.

Un lucru e cert: adevăratele sentimente naționale, dragostea de țară, n-au nimic comun cu betșugurile unei persoane. De aceea, ori de câte ori am ocazia să rămân singur cu gândurile mele de exilat, perioada anilor treizeci mă frământă mai mult decât orice altă perioadă.

Vârsta mea de adolescent nu-mi permitea, pe atunci, să urc la o tribună preelectorală, dar am asistat la multe întruniri de acest fel: și țărăniști, și liberale, și național-creștine, și vedeam cum, adesea, fiecare partid trăgea jarul spre turta lui, fără a ține cont de doleanțele

poporului în integritatea sa. Numai astfel îmi explic, spre exemplu, unele eșecuri ale guvernelor național-țărăniste.

De aceea l-am înțeles oarecum pe rege, când îi încredințase formarea unui guvern lui Nicolae Titulescu, care nu aparținea nici unui partid. Pentru mine nu conta faptul că noul prim-ministru putea să îndeplinească orice poruncă a regelui. Important era ca țara să pulseze într-o zvâcnire unică spre scopuri naționale unice.

Fermitatea convingerilor mele crește și mai mult atunci când șef de guvern devine Nicolae Iorga, căci pentru mine avea importanță și exteriorul acestui om de înaltă cultură, mai ales barba lungă și capul chel, care îi dădeau o aparență de patriarh al neamului. Iar calitatea lui de român înfocat și dușman categoric al unei pretinse mișcări revoluționare în România și chiar în Basarabia, cu tot cu Tatarbunaru ei, mă face să repet spusele acestui mare bărbat de stat:

„Revoluția e imposibilă în România, pentru că în țară nu există clasă muncitoare! Dacă – și se poate vorbi despre revoluție –, apoi numai despre una țărănească, ce are un singur scop – pământul. Dar țărani au primit pământ, așa că totul s-a terminat...”

Sunt de acord cu spusele savantului în ciuda obiecțiilor rusești, cum că teza lui Iorga n-ar fi reflectat realitatea și că era un fel de vrajă împotriva revoluției. În fond, Iorga se afla pe poziții sănătoase antisovietice. Și ar fi făcut treabă dacă nu începea acea zăzanie dintre partide care îi aduse din nou pe țărăniști la putere, mai întâi cu Vaida și apoi cu Iuliu Maniu. Am un profund respect pentru acest mare român, dar îmi face impresia că uneori era cam impulsiv. Or, fără o cumpătare țărănească e cam greu să faci lucruri care să satisfacă visurile întregii națiuni.

Fac aluzie la acordul pe care Alexandru Vaida îl încheiase cu Liga Națiunilor. Potrivit acordului, acest for internațional avea dreptul să trimită în România consilieri și experți care să supravegheze „direcția restabilirii bugetului și reglementării datoriilor”. Cred că-ți mai aduci aminte de așa-zisele datorii ale statului față de țărănime și ale țărănimii față de stat?

Iorga avea dreptate, probabil, când susținea că nici pe vremea turcilor nu era un reprezentat al sultanului pe lângă visteria principatelor care să calculeze impozitele și să stabilească cheltuielile lăuntrice. Dar ce rău puteau să aducă niște consilieri ai Ligii dacă ar fi să comparăm activitatea lor cu fărădelegile Regulamentului Organic impus de ruși, sau cu rusificarea din Basarabia?!...

Nu vreau să-l stigmatizez pe marele nostru istoric, dar e păcat că vedea paiul din ochiul lui Vaida și nu vroia să dea atenția cuvenită bărnei din ochii agenților Moscovei, care, profitând de autoritatea lui în fața neamului, începură să califice acordul de la Geneva ca un atac fățiș „al exploatatorilor români” împotriva oamenilor muncii. Inventaseră și o „curbă de sacrificiu” a acestui acord care, chipurile, provocase o adevărată explozie de mânie și indignare din partea populației din Basarabia.

Aș vrea să-ți aduci aminte măcar pe undeva la Cepeleuți, la Briceni sau la Bălți de vreo urmă de mânie din partea sătenilor în legătură cu cele trâmbițate de așa-zișii comuniști români care, de fapt, nu existau. Presa moscovită scria despre niște pretinse demonstrații ale proletariatului român care ar fi condamnat intențiile antinaționale ale reacțiunii române și ar fi zădărnicit înfăptuirea acordului de la Geneva.

Curios lucru, dar toate aceste gogoșe porneau de la Chișinău sau chiar de la Tighina și nu știi de ce Bucureștiul nu găsea de cuviință să pătrundă în dedesubturile atâtor falsități puse la cale de un Tcacenco, un Nicolschi sau un Lifșiț.

*

* *

Grădinile oamenilor se întindeau până la Nistru și adesea vedeam cu ochii noștri tot ce se petrecea dincolo. Iar ziarele, și cele de la Chișinău, și cele de la Cernăuți, și cele de la București, rar când suflau o vorbă. Deși ar fi putut să-și pună întrebarea: unde sunt bărbații? Se vedea doar că greul câmpului îl duceau numai femeile. Se vedea, de asemenea, că nimeni nu intra în apa Nistrului să se scalde, așa cum se făcea dincoace – la Hotin, Soroca sau la Tighina.

Mai era la noi în sat o doamnă extraordinară, soția șefului de post, care, ori de câte ori avea la masă un musafir cu greutate, fie de la județ, fie din capitală, nu scăpa ocazia ca să nu-i atragă atenția asupra acestei anormale stări de lucruri.

Iar când pe parcursul celor două luni de cărmuire național-creștină a țării trecu pe la Cepeleuți prefectul județului Hotin, câțiva oameni din sat îl înconjurară și-i spuseră că ascultară ei o emisiune radiofonică sovietică în care se zicea că la București ar fi avut loc o demonstrație comunistă la care ar fi fost purtate și scandate lozincile: „Trăiască socialismul”, „Jos guvernul Cuza-Goga!”... etc. Prefectul nu era la curent. I s-a vorbit atunci lui Ciolac și despre spusele lui Henri Barbusse, cum că de-ar fi venit el în România cu o părere politică

nepreconcepută, plecând de acolo, totuna, ar fi devenit revoluționar. Iată dar pe cine primea cu onoruri regești țara românească!

Curios lucru că tot atunci, la primăria unui sat uitat de lume din nordul țării, s-a vorbit de metoda diabolică prin care niște ambiții personale ale diriguitorilor moscoviți erau atribuite bietului basarabean care, chipurile, ardea de nerăbdare de a se uni cu Rusia. Ca și cum piramida nu s-ar mai construi de la bază spre vârf, ci invers. Când zic bază, am în vedere dezinformarea, intimidarea și șantajarea maselor populare.

Nu întâmplător, probabil, toate relele de pe pământul Basarabiei îi erau atribuite profesorului ieșean A. C. Cuza și lui Corneliu Codreanu. Iar calificativul de „părinte al antisemitismului modern“, dat amintitului profesor, venea direct de peste Nistru, deși n-a existat vreodată undeva un antisemitism mai mare decât în Rusia, fie ea țaristă sau comunistă.

După câte știu eu, nici pentru „Legionul Arhanghelului Mihail“, nici pentru cuziști nu era caracteristic antisemitismul, ci anticomunismul. Că evreii au fost acei care au răspândit molima comunismului în Basarabia, asta e altă treabă și o știe toată lumea. Dar în ciuda acestui trist adevăr, lupta contra bolșevismului din acest ținut românesc nu însemna deloc antisemitism. După cum nu era antisemitism nici punerea în gardă a poporului român față de pericolul comunist prin propagarea contagioasă a așa-zisei uniri a proletariatului, ceea ce nu înseamnă decât o destrămare a națiunii din interior. Când comunismul român, noțiune ce se identifica cu minoritarul rus sau evreu, trebuie să se supună ordinelor Moscovei. Când așa-zisul internaționalism proletar nu avea nimic comun cu interesele oamenilor muncii din România.

Nu era antisemită nici teza lui Codreanu că „România cu toți kilometri ei pătrați, este o țară românească și nu un stat multinațional“, cum susținea Kremlinul, prin gura minoritarei Ana Pauker. Pentru că minoritățile naționale românești aveau aceleași drepturi ca și românii, iar unica cerință pusă de cuziști și legionari în fața evreilor era ca ei să fie loiali statului în care trăiau și să nu aducă de peste Nistru în Basarabia opiumul bolșevismului. Și această cerință, susțin cu tărie, găsea sprijinul întregii suflări românești în frunte cu țărani și preoțimea.

Și totuși, alegerile parlamentare din decembrie '37 n-au adus majoritatea necesară nici unei grupări politice. Cauza era că la acele alegeri veniră cu liste 13 partide și peste 50 de

mici formații politice! Iar pe deasupra în opt ani precedenți amintitelor alegeri avuseseră loc 20 de schimbări de președinți ai Consiliului de miniștri și circa 350 de permutări ale membrilor de guverne! Desigur că nu poporul era acela care numea și mazile prim-miniștrii. Și vina nu o purta numai regele. Pentru că dezbinarea națiunii se datora în cea mai mare parte acțiunilor nesăbuite ale unor recalitranti și opozanți de dragul opoziției și nu în numele unui ideal atotnațional. Iar faptul că n-a fost exploatat la maximum ceea ce-i unea pe români ca popor nu putea să nu ducă la o dictatură personală care se făcea simțită tot mai mult.

Însemna oare în acele condiții că Constantin Argetoianu, spre exemplu, nu mai era bun român când scria că „unica posibilitate de a ieși din mocirla în care ne aflăm este crearea unui guvern al ordinii și autorității, care va fi liber de orice tiranie electorală sau de club, un guvern din persoane indicate de rege...“? Nu e ușor a răspunde categoric. Pentru că în fond și asta era ceea ce se cheamă democrație ca atare, când omul zicea totuși ce vroia și nu ceea ce i se spunea să zică, cum se întâmplă în statele totalitare. După cum nu poate fi calificată drept democrație categorică nici declarația făcută de rege cercurilor guvernante din Londra, că datoria lui de monarh este „de a-i învăța disciplina pe liderii partidelor politice românești“, care, după spusele lui, făceau doar critică negativistă, de „a-i atrage la muncă creatoare în numele scopurilor supreme ale națiunii române“.

N-aș putea susține că regele considera drept model situația din Germania sau că i-ar fi admirat pe Hitler și Gobelns. Un lucru aș putea totuși afirma: acela că și regele Carol al II-lea și Constantin Argentoianu se gândeau cu frică și cutremur la ceea ce urma să întreprindă marele nostru vecin din răsărit.

Îți scriu aceste lucruri, dragă frate, ca să te întorc cu gândul la situația politică propriu-zisă din Basarabia în preajma furtunii ce se abătu asupra ei la acel 28 iunie al lui '40. Ca după un an să înceapă cel de-al doilea război mondial, în urma căruia au fost recroite frontierele firești ale multor state din Europa, printre care și cele ale țării noastre dragi.

.....

Uite așa, dragă frate Parfene, mai ieri parcă, (5 martie 1974!), ne despărțeam, lăcrămând amândoi, dar au trecut zece ani de atunci! Cam mult mi-a trebuit ca să mă decid a-ți scrie această scrisoare atât de neobișnuită. Fie și prin lungimea ei. O scrisoare ce nu ți-aș fi scris-o anume în maniera în care a fost concepută, dacă atotputernicii de la

Chișinău ți-ar fi dat drumul să vii la mine în ospetie, așa cum glăsuia invitația pe care ți-am trimis-o acum cinci ani!

Ne-au lipsit pe amândoi de bucuria de a ne revedea, poate pentru o ultimă dată, guvernatorii țării căreia noi, eu și soția, i-am prestat cincizeci de ani de muncă grea, dar care, în virtutea regimului ei totalitar, ne-a aruncat peste bord, după ce mai întâi ne interzisese, timp de trei ani și jumătate, cele mai elementare mijloace de existență!

Iar o țară străină, cum a fost Belgia pentru noi, căreia din cauza vârstei înaintate la care am venit n-am putut, până în prezent, să-i aducem un folos prea mare, ne-a primit, ne-a încălzit, ne-a încetățenit, asigurându-ne întreaga familie cu toate cele necesare.

Iată ce înseamnă democrația și omenia unei țări unde nu există despotism și oameni persecutați, în general!

Repet, au trecut zece ani de când am călcat pe pământul acestei minunate țărișoare și era normal să ne aclimatizăm în ea, să-i îndrăgim oamenii, ospitalitatea, felul de a fi al belgianului. Și cu toate acestea, dorul de locurile natale nu ne părăsește niciodată! Pentru că am fost despărțiți de tot ce poate avea omul mai scump pe lume: ȚARA lui! Am fost despărțiți de mama, frate, de cele patru surori ale noastre. Am fost despărțiți de mormintele părinților mei și ai soției!...

Cine răspunde pentru toate acestea?

Bruxelles, 5 martie 1984